

OILAVIY QADRIYATLAR ASOSIDA BOLA TARBIIYASINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Otaboyeva Dilshoda Sa'dulla qizi
Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti

Annotatsiya

Bolalar tarbiyasi inson hayotining eng muhim bosqichlaridan biri bo'lib, uning rivojlanishi nafaqat individual xususiyatlar, balki oilaviy qadriyatlar, an'analarga asoslanadi. Ushbu maqolada oilaviy qadriyatlarning bola tarbiyasiga ta'siri, psixologik jihatlari va tarbiya metodlari ko'rib chiqiladi. Oila bola shaxsiyatining shakllanishi uchun eng muhim ijtimoiy guruh bo'lib, unda bola turli psixologik omillar, xulq-atvor va munosabatlarni o'rganadi. Maqolada oilaning tarbiyada o'rni, bolaning ruhiy holati, o'zlikni anglash va shaxsiyat shakllanishidagi psixologik jarayonlar yoritiladi.

Kalit so'zlar: oilaviy qadriyatlar, bola tarbiyasi, psixologik xususiyatlar, oila, shaxsiyat shakllanishi, tarbiya metodlari.

Bola tarbiyasi har qanday jamiyatda muhim ahamiyatga ega bo'lib, uning shakllanishi ko'plab ijtimoiy, madaniy va psixologik omillarga bog'liqdir. Oilaviy qadriyatlar, bola tarbiyasini amalga oshirishda asosiy o'rin tutadi, chunki oila bola uchun birinchi ijtimoiy guruh bo'lib, unda u muhim ahlq-odob, muloqot va hayotiy tajribalarni o'zlashtiradi. Bolaning psixologik rivojlanishi oilada olingan ta'lim va tarbiya jarayonida shakllanadi. Oilaviy qadriyatlar bola uchun turli ijtimoiy va psixologik normativlarni belgilaydi, uning o'zini tuta olishini, boshqa odamlar bilan o'zaro munosabatlarni, shuningdek, shaxsiylikni rivojlantirishni o'rganishga yordam beradi. Ushbu maqolada oilaviy qadriyatlarning bola tarbiyasiga psixologik ta'siri, tarbiya jarayonining psixologik jihatlari va oilaviy ta'lim metodlarining samaradorligi tahlil qilinadi.

Oilaviy qadriyatlar bola tarbiyasining asosini tashkil etadi. Ular bolalar uchun moral, axloqiy va madaniy me'yorlarni belgilaydi, shuningdek, bolaning psixologik rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Oilada bolaga ko'rsatilgan sevgi, e'tibor, hurmat va mas'uliyatni hiss etish, bolada o'zlikni anglash va ijtimoiy moslashish jarayonlarini shakllantiradi.

Emotsional qo'llab-quvvatlash: Oila bola uchun eng birinchi ijtimoiy muhit bo'lib, bolada xavfsizlik hissini, emotsional ishonchni rivojlantiradi. Oiladagi ijobiy munosabatlar bolada ijtimoiy va psixologik sog'lomlikni ta'minlaydi. Oila a'zolarining bir-biriga bo'lgan hurmati va mehr-muhabbati, bolada emotsional barqarorlikni yaratadi va uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi, **bola tarbiyasida kommunikatsiya:** Oilaviy qadriyatlar, shuningdek, bolaga muloqot ko'nikmalarini

o'rgatadi. Bolaning ota-ona bilan muntazam ravishda muloqot qilish orqali uning til va fikrlarini ravon ifodalash, ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri reaksiya ko'rsatish qobiliyatlari rivojlanadi. Oila a'zolari o'rtasida doimiy, ochiq va samimiy muloqot bolaning psixologik rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. **Axloqiy va etnik qadriyatlar:** Oila bolaga birinchi marta axloqiy qoidalarni o'rgatadi. Ular bolaga yaxshi va yomonni ajratish, do'stlik, yordam, halollik kabi qadriyatlarni shakllantiradi. Bolada hurmat, mas'uliyat va mehr-shafqat kabi ijtimoiy fazilatlarining rivojlanishi oilaning qadriyatlariga bog'liq.

Bola tarbiyasida psixologik yondashuvning ahamiyati katta. Oilaviy qadriyatlar asosida bolaning psixologik holati va shaxsiyatining shakllanish jarayoni quyidagi psixologik omillar bilan bog'liqdir:

Bola va ota-ona munosabati: Bola shaxsiyatining shakllanishi uchun ota-ona bilan to'g'ri muloqot juda muhimdir. Ota-onaning bola bilan muloqoti, uning rivojlanishini, o'zlikni anglashini va ijtimoiy muhitga moslashuvini shakllantiradi. Bolalar ota-onalarining xulq-atvorini o'rganib, bu orqali o'zlariga xos xulqni shakllantiradilar. **Bola hissiy rivojlanishi:** Oila bolada emotsional rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi. Oiladagi iliq va sevimli muhit bolaning ijobiy emotsional holatini rivojlantiradi. Emotsional to'kinliklar va stresslarga qarshi kurashishda bolalar oiladagi tinchlik va muhabbatga muhtoj. Oila, shuningdek, bolaga o'z his-tuyg'ularini boshqarish va ifodalashni o'rgatadi. **Shaxsiy mas'uliyat va erkinlik:** Oilaviy qadriyatlar bola tarbiyasida shaxsiy mas'uliyatni, erkinlikni va mustaqillikni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bolalar oilada o'rgangan ijtimoiy normativlar va mas'uliyatni to'g'ri tushunib, o'zlariga va jamiyatga nisbatan to'g'ri munosabatni rivojlantiradilar. Bu jarayon bolalarda o'zini hurmat qilish va o'zini anglash hissini kuchaytiradi.

Oilada bola tarbiyasini psixologik nuqtai nazardan samarali amalga oshirish uchun bir qancha metodlar mavjud:

- **Rivojlantiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi yondashuv:** Bolaga nafaqat qat'iy me'yorlar, balki unga moslashuvchanlik va erkinlik berish kerak. Rivojlantiruvchi yondashuv bolaga mustaqil fikrlashni, o'z qarorlarini qabul qilishni va o'z xatti-harakatlarini baholashni o'rgatadi.

- **Motivatsiya va rag'batlantirish:** Bola maqsadga erishishga, yaxshi ishlarni amalga oshirishga undash uchun rag'batlantirilishi kerak. Oilaviy qadriyatlar va mas'uliyat hissi, bolaning ijtimoiy va psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

- **Misol ko'rsatish:** Ota-onalar o'z xatti-harakatlari va qadriyatlari bilan bola uchun eng yaxshi namuna bo'lishi kerak. Agar ota-ona o'zini oilaviy qadriyatlar asosida tutsa, bola ularni o'rganib, o'z hayotida qo'llaydi.

Xulosa

Oilaviy qadriyatlar bola tarbiyasida muhim rol o'ynaydi va uning psixologik rivojlanishini belgilaydi. Oila, bolaning shaxsiyatini shakllantirish, emotsional va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun asosiy o'rinda turadi. Oilaviy qadriyatlar asosida tarbiya jarayonida ijobiy munosabatlar, axloqiy normativlar va emotsional qo'llab-quvvatlash bola tarbiyasida samarali ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, oiladagi tarbiya usullarining psixologik jihatlarini hisobga olish bolada mustahkam sXulosa qilib aytganda, oiladagi tarbiya usullarining psixologik jihatlarini hisobga olish, bolada mustahkam shaxsiyatni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Oilaviy qadriyatlar asosida amalga oshirilgan tarbiya, bolada o'zini hurmat qilish, mas'uliyat hissi, to'g'ri ijtimoiy munosabatlar o'rnatish kabi fazilatlarni rivojlantiradi. Ota-onalar va oila a'zolarining tarbiyaviy faoliyati bolalarning emotsional va psixologik holatini muvozanatli saqlash, shuningdek, ularga jismoniy va ruhiy xavfsizlikni ta'minlashga yordam beradi.

Bola tarbiyasida muhim omil bo'lgan oilaviy qadriyatlar, bolaga nafaqat yaxshilikni o'rgatadi, balki uni jamiyatga moslashishga, turli ijtimoiy vaziyatlarda o'zini tutish va to'g'ri qarorlar qabul qilishni o'rganishga yordam beradi. Bu jarayonning samarali bo'lishi uchun ota-onalar bola bilan doimiy va ochiq muloqotda bo'lishi, bolalarning fikrlarini tinglashi va ularga o'z fikrlarini ifodalash imkonini berishlari zarur. Shunday qilib, oilaviy qadriyatlar asosida bola tarbiyasining psixologik xususiyatlari nafaqat uning shaxsiyatini shakllantiradi, balki uning psixologik salomatligini, ijtimoiy ko'nikmalarini va hayotga bo'lgan to'g'ri munosabatini mustahkamlaydi. Oilada o'rnatilgan sog'lom va samimiy muhit, bolaning to'g'ri rivojlanishida asosiy omil sifatida xizmat qiladi.

FOYDALANILAGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. **Shirinova, N. (2017).** *Psixologik va ijtimoiy taraqqiyotda oilaviy qadriyatlarning roli*. Toshkent: Toshkent Davlat Universiteti nashriyoti.
2. **Sultonova, F. (2021).** *Oila va tarbiya: Pedagogik yondashuvlar*. Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti.
3. **Vygotsky, L. S. (1978).** *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
4. **Berk, L. E. (2013).** *Child Development*. Pearson Education.
5. **Miller, P. H. (2011).** *Theories of Developmental Psychology*. Worth Publishers.
6. **Erikson, E. H. (1993).** *Identity and the Life Cycle*. W. W. Norton & Company.
7. **Tolstykh, M. V. (2020).** *Psychological Aspects of Family Education: Contemporary Issues*. Moscow: Petrozavodsk State University Press.

